

NASIL BİR YÜKSEKÖĞRETİM YASASI

Prof. Dr. Ziya Bursalıođlu

Ülkemizin yükseköğretim ve üniversite sorunları konusunda sadece yazarın dosyasında bulunan 120 kupür ve 12 makalesi; bu alanda yazılmadık az, yapılmadık çok şey olduğunu göstermekle beraber; hükümetin bu temel sorunu ciddi olarak ele alacağı izlenimi yazarlar için hala bir motivasyon oluşturmaktadır.

Önce belirtilmesi yararlı olacak bir olgu, bir çok yasalarımızda olduğu gibi, yükseköğretim ve üniversiteye ilişkin yaslarda da; hukuk biliminin yönetim bilimi aleyhine ağırlaştığı ve sonunda ikinci ile uyuşmayan yönetim yapılarında, birincinin de işlevsel olmadığıdır ki; bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 1981 yılında çıkarılmış bulunan 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu"dur. Bu yasa ile, belki onaylayanların bile başlangıçta farkına varamadıkları, üstü kapalı bir yükseköğretim bakanlığı kurulmuştur. Çünkü yasa YÖK'e yükseköğretime ilişkin politikaları saptama, yürütme ve denetleme görevleri ve yetkileri vermiştir. Genellikle yükseköğretimi ve gençliği politize etmeyi amaçlayan bu tür bakanlıkların kurulduğu bazı ülkeler bulunmaktadır: Afganistan, Avusturya, Cezayir, Fas, Fransa, Irak, İran, İtalya, Japonya, Kosta-Rika, Küba, Libya, Macaristan, Norveç, Polonya, Suudi Arabistan, Suriye, Tayland, Tunus, Ürdün, Mali, Özbekistan gibi. Dođu Avrupa'daki gelişmeler sonunda, bunların bir kısmında yapısal değişmeler olasıdır.

İkinci olarak yasa, bu örtülü yükseköğretim bakanlığına, bakanlıklar üstü bir statü kazandırmıştır. O kadar ki, Milli Eğitim Bakanı'nin yeni bir üniversite yasası için Rektörlüklerden görüş isteyen yazısı cevapsız kalmıştır (1). Bu durum, o günlerin gündeminde olan, "sivil otorite" savı ile garip bir çelişki de yaratmıştır.

Ülkemizin sorunlarından çoğu, Avrupa modeli bir yönetim yapısına karşın, Amerikan modeli bir yönetim stili ile yönetilmesinden kaynaklanmaktadır. Meslek (career) formasyonu kazanmış, sürekli yöneticileri gerektiren bu yapı, her iktidar değişmesinde orta hatta alt kademelere kadar inen politik atama (spoils system) ile gelen yeni yöneticilere teslim edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu", kalıcı bir yönetim kadrosuna olanak vermiştir. Ancak, 1983-1991 yılları arasında TBMM'den çıkan beş af yasası, YÖK tarafından öğretim, sınav, akademik yükselme ve atama ile ilgili yönetmelik ve prosedürlerin çok sayıda değişmesi, bu kalıcılığın etkisini azaltmıştır.

Bursaliođlu

Bu boyutlar ışığında, yeni bir yükseköğretim yasınının oluşturulmasında hareket noktası Őu soru olmalıdır:

YÖK yerine düşünölen kuruluş,

1. Bir politika (policy) organ mı ?
2. Bir yürütme organ mı ?
3. Hem politika hem de yürütme organ mı olacaktır ?

Eđer birinci seçenek yeğlenirse, bu kez Őu soruların yanıtlanması gerekebilir:

1. Bu organ Milli Güvenlik Kurulu gibi, sadece politika mı öđütiecektir ?
2. Yoksa yükseköğretimin politikasını da saptayacak mıdır ?

On yıllık uygulamamn kapsamlı ve sürekli eleştirileri, bu seçeneklerden birincilerinin hareket noktası alınmasını zorunlu kılmaktadır. Esasen demokratik yapı ve süreç de böyle gerektirir, çünkü tüm sektörlerin politikalarını saptama yetkisi Hükümet ve Meclisindir.

Bu arada sorun ekranlarda irdelenirken, yetkililerin hala bu kuruluşu, "koordinasyon" görevi verilmesini düşündükleri anlaşılmaktadır. Koordinasyon bir yürütme sürecidir ve bu sürecin nerelere kadar uzanabileceği bir önceki yazımızda açıklandığı gibi, Sayın Prof. Dr. Hamit Fişek tarafından da yeterince örneklenmiştir (2). Diđer yandan bir alt kademedeki birimler ve yöneticilerin koordinasyonu, bir üst kademedeki birim ve yöneticinin görevidir. Yükseköğretim hiyerarşisi içinde bu görev, bir yürütme organı olan Üniversitelerarası Kurul'a düşmektedir; Őayet teknik bakımdan kadrolaşabilir ve bilgisayardan çıkmış doçentlik jürilerini değiştirmek gibi işlemler ile zaman harcamaz ise.

Çeşitli kaynaklardan yapılan taramalara göre, değişik ölkelerde akademik yöneticilerin makama gelme yolları genellikle üç grupta toplanabilir:

1. Yetkili üst organ tarafından doğrudan atama: Güney Kore, Hindistan, Pakistan, Suudi Arabistan, Irak, Fas, Kuveyt, Endonezya, Nijerya, Rusya, Polonya, Macaristan, Malezya.
2. Genellikle akademik komitelerin veya kurulların gösterdikleri adayların belli organlar tarafından seçilmesi veya atanması: ABD, Kanada, İngiltere, İskoçya, Yeni Zelanda, Avusturalya, Japonya, Belçika, İsviçre, Norveç, Avusturya, Çekoslovakya, Venezüella, Fransa, Afganistan, Peru gibi.
3. Öğrenci ve memur temsilcilerinin de bulunduğu, daha geniş katılımlı kurullar tarafından seçilme ve bazı ölkelerde bu yolla seçilenlerin onaylanması: Almanya, Japonya, İtalya, Yunanistan, Danimarka, İsveç, Portekiz, İsrail, İzlanda, Malta gibi.

Basında çıkan haberlere göre, yükseköğretimde yeni yöneticilerin belirlenmesinde "kısmi seçim" yönteminin uygulanacağı anlaşılmaktadır. Yani dekan, öğretim üyelerinin seçtiği adaylar arasından, rektör tarafından atanacaktır. Örneğin 100 öğretim üyesinin oyları, 60, 30, 10 olarak dağıtırsa; üçüncü aday, 27 Mayıs Yönetiminin getirdiği "Milli Bakıyye" benzeri dekan olabilecektir. Yasaya bu sonucu önleyici bir önlem getirilmediği sürece, böyle bir yaklaşımın seçmen grubunun özgür iradesini yansıtacağı kuşkuludur. Rektörün makama gelmesi ise, demokratik ülkelerde, genellikle üniversitelerin kendi organları içinde çözümlenmektedir.

Sonuç olarak, bugünlerde çok kullandıkları *demokrasi* idealine gerçekten inanalar, onu kendileri için bir güvence gördükleri kadar, başkalarından da esirgememelidirler. Nitekim bizdeki araştırmalar da, akademik yöneticilerin doğrudan seçilmesinin istendiğini göstermektedir. Örneğin bunların sonucunda, akademik yöneticilerin çoğunluğu, doğrudan seçimi önermiştir (3). Ne yazık ki araştırma yapılmadığından yakınmaya, yapılanları da dikkate almaktan kaçınmaya eğilimli bir yönetim anlayışımız bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Milli Eğitim Bakanı Avni Akyol imzası ile rektörlüklere gönderilen 5.12.1990 gün ve 322 sayılı genelge.
2. Hamit Fişek. "YÖK ve Koordinasyonunun Maliyeti", *Cumhuriyet*, 6.2.1992.
3. Kemal Güçlüol. "New issues and Concerns in Higher Education:: The Turkish Case" Conference on Nevv Concepts in Higher Education, Budapeşt, 1991.